

בדין משוח מלחמה

מובא בגמ' סוטה מב. ונגש הכהן לדבר אל העם, יכול כל כהן שירצה ת"ל "ודברו השוטרים", מה שוטרים בממונה אף כהן בממונה. משמע מדברי הגמ' משוח מלחמה היה צריך מני מיוחד לכך.

וכתב החנוך במצוה תקכ"ו "שנצטוינו למשוח כהן אחד בשמן המשחה ולמנותו להיות מדבר אל העם בשעת מלחמה" משמע מדבריו שמנוי משוח מלחמה נעשה ע"י משיחה בשמן המשחה דוקא. מקור דין משיחה הוא בגמ' הוריות יב ע"ב "והכהן הגדול מאחיו" זה כהן גדול "אשר יוצק על ראשו שמן המשחה" זה משוח מלחמה.

והנה מצינו בכה"ג שנתחנך ע"י שלושה דברים: במשיחה, ברבוי בגדים ובעבודה (עבודתו מחנכתו) ותמוה מדוע משוח מלחמה מתחנך בשמן המשחה בלבד? מדוע לא שייך אצלו חנוך גם בעבודה?

ותירץ על זה ר' איצ'לה מפונוביז' דבגמ' יומא יב. משמע דאין עבודה מחנכת אלא דבר שהוא אסור לזר וניכר שהוא משום כהונתו, אבל קריאת "שמע ישראל" וכו' שהיא "עבודת" משוח מלחמה היא רק מצוה במשוח מלחמה, אבל אין בה אסור בזר, ממילא אין מקום לומר שיתחנך על ידה. וכן לגבי רבוי בגדים, לא מבע' למ"ד דאין משוח מלחמה משמש בשמונה בגדים ואין בו רבוי בגדים, אלא אפי' למ"ד שמשמש בשמונה בגדים יש לימר שעיקר משיחתו הוא לצורך המלחמה — אלא שכשנמשך, שוב מותר אף בעבודה ככה"ג, אבל אין ענין רבוי הבגדים מתיחס ישירות לפעולתו במלחמה, ולכן לא נתחנך עי"ז.

בברייתא בסדר עולם מובא "חמש שמחות היתה אלישבע יתירה (ביום הקמת המשכן) על בנות ישראל. יבמה מלך, אישה כה"ג, בנה סגן, בן בנה משוח מלחמה (פנחס) ואחיה נשיא שבט". והקשו בעלי התוספות על התורה דהרי מובא בזבחים קא: שפנחס לא נתכהן עד שהרגו לזמרי, ולרב אשי לא נתכהן עד ששם שלום בין השבטים בימי יהושע ונמצא שהיה משוח מלחמה זר קודם שנתכהן? וכן קשה שמבואר בסוטה מג, שבמלחמת מדין היה פנחס משוח מלחמה ולרב אשי הרי נתכהן רק בימי יהושע? מתרצים התוספות — משם (מהקמת המשכן) ניתן לו להיות משוח מלחמה, אבל לעבודה ולדורות לא, וכאן ניתנה לו הכהונה לכל מילי ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם". ותרוצם צריך באור — מה פשר כהונה לחצאין זו.

ויש להוסיף דהנה מובא במג"ח מצוה ק"ז שבבית שני לא היה כלל משוח מלחמה,

היות ומובא ביומא נב ע"ב ששמן המשחה נגנו בימי אישיהו ובבית שני לא היה שמן (וכן משמע מתוס' ישנים יומא לט, ע"ב, וכן בריטב"א שם). ונתקשה המנ"ח שהרי נמצא בספר יוסיפון שיהודה המכבי והוא בן מתיתיהו כהן גדול בעצמו היו נחשבים למשוחי מלחמה. ונדחק המנ"ח לפרש שהיו נקראים כן לכבוד אבל לא היה להם קדושת משוח מלחמה.

וקשה דבמשנה בתענית דף כו, ע"ב מובא "אמר ר' שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כ"ט"ו באב ויה"כ שבהם בנות ישראל יוצאות בכלי לבן שאולים, ובגמ', ת"ר בת מלך שואלת מבת כה"ג וכו' ובת הסגן מבת משוח מלחמה וכו' ובגמ' שם בהמשך — ט"ו באב יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה, והק' הגבורת ארי שהרוגי ביתר היו נ"ב שנה אחרי החורבן וכיצד מוזכרים כה"ג ומשוח מלחמה? ומתרחץ — הא דקתני בת מלך — קאי על יה"כ, בלחד משמע מכל הנ"ל דגם בבית שני היה משוח מלחמה. (קצת קשה על ה"גבורת אר"י" כיצד יתכן שחוללו לאחר החורבן הבית, ומה שהגמ' מזכירה את הרוגי ביתר הכוונה לארוע נוסף שהתרחש מאוחר יותר בט"ו באב).

וכ"כ מובא בס' החשמונאים א' פג, נו דיהודה המכבי קרא את פרשת משוח מלחמה משמע שהיה לו דין משוח מלחמה.

ויש לתרץ דהנה ברמב"ם פ"ז הלכות מלכים ה"א כתב "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות ממנין כהן לדבר אל העם בשעת מלחמה ומושחין אותו בשמן המשחה, וזהו הנקרא משוח מלחמה" משמע מלשונו דהמינוי עצמו אינו תלוי במשיחה אלא נעשה בפה (בפשטות במלחמת רשות ע"י הסנהדרין שהם המוציאים למלחמה ובמלחמת מצוה ע"י המלך שיצא בעצמו וכופה את העם לצאת עמו) ואלו המשיחה נעשתה לאחר המנוי על מנת לתת לכהן תוספת קדושה (ובכך נאסר בחמשה דברים שאסור בהם כה"ג, שאינו פורע ואינו פורם ואינו מיטמא לקרובים וכו'). וכן במאירי בחידושיו בסוטה מפורש הדבר יותר שכתב וז"ל — "ולא עוד אלא כשנתמנה לכך היו מושחין אותו בשמן המשחה" — משמע מפורש שהמנוי נגמר קודם שנמשח בשמן המשחה.

ובתוס' ישנים יומא עג. כתבו שביד בי"ד להוריד משוח מלחמה מכהונתו כגון אם זקן הוא, ואינו יכול עוד לצאת ולבוא למלחמה, מושחין כהן אחר. משמע שהמנוי נעשה בפה, שהרי אם נתמנה בשמן המשחה כה"ג, מפורש בירושלמי הוריות פ"ג ה"ב שאין מורידים אותו מגדולתו.

היוצא לנו דנחלקו החנוך והרמב"ם בדין משוח מלחמה. להחניוך מנוי ע"י משיחה (וע"כ הקדים בדבריו דין משיחתו למנוי) ואלו לרמב"ם והמאירי מנוי בפה והמשיחה לתוספת קדושה ולא לעכובא.

מקור מחלוקתם הוא בכך שבפרשת משוח מלחמה דברים כ, ב. נאמר "והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הכהן לדבר אל העם" ושוב לא מוזכר כלל שמן המשחה, ודין שמן המשחה נלמד בגמ' הוריות יב, ע"ב מפרשה אחרת לגמרי "והכהן הגדול מאחיו זה כה"ג אשר יוצק על ראשו שמן המשחה זה משוח מלחמה" — הרמב"ם והמאירי הסיקו מכך שעצם המנוי של משוח מלחמה אינו תלוי במשיחה והחנוך נחלק.

ונראה ביסודם של דברים דנחלקו החנוך והרמב"ם במעמדו של משוח מלחמה. לשיטת

החינוך משוח מלחמה הנו במעמד של כהן מבחינה מהותית אלא שבמקום לעבוד במקדש היה מופקד על ענינים הקשורים למלחמה ועל כן הכרחי שיתמנה ע"י משיחה דוקא. ואלו להרמב"ם והמאירי הינו במעמד של שר צבא שנתמנה לכך מתוך שבט הכהנים דוקא היות והיה מופקד גם על ענינים רוחניים (קריאת שמע ישראל וכו') ולצורך התפקידים הללו נמשך בשמן המשחה, אבל עצם המנוי נעשה כאמור ללא שמן המשחה היות ועיקר תפקידו היה לעניני המלחמה ועל כן גם לא היה לעכובא.

ויש לומר שזהו מקור ספיקו של המרדכי בגיטין סוף פרק מי שאחזו, אם משוח מלחמה היה רק מדבר אל העם או שהיה גם נכנס בעורכי המלחמה (להלחם עם העם). דהיינו לשיטת הרמב"ם והמאירי מתבקש שהיה גם נלחם עם העם. ויש להביא לכך מספר ראיות. מובא בגמ' בנזיר מז ע"ב. "איבעיא להו משוח מלחמה וסגן הי מיניהו עדיף, משוח מלחמה עדיף דחזי למלחמה או דלמא סגן עדיף דחזי לעבודה וכו' ? אמר מר זוטרא לענין החיותו משוח מלחמה עדיף, מאי טעמא דתלו ביה רבים" ומפרש רש"י — דעביד מלחמה בשביל רבים. וכ"כ בתוס' בד"ה "משוח" מובא "שנתמנה לצאת עם העם למלחמה ותלו ביה רבים" וכן מפרש הראש שם — כל ערך המלחמה נעשה על פיו משמע דמשוח מלחמה היה עורך את המלחמה והוי ראש הצבא.

וכן משמע מתוס' ישנים הנ"ל ביומא עג, ע"א ד"ה "ככהן" שכתבו שאם זקן הוא ואינו יכול לצאת ולבוא למלחמה מושחים כהן אחר. וכן בסנהדרין קו, ע"ב מובא "כד קטיל יתיה פנחס לסטאה" ופרש"י שר צבא, ואפילו קטליה אחר כל המלחמה נקראת על שמו".

(ברמב"ם עצמו הל' מלכים פ"ז ה"ג מובא שהיה משוח מלחמה עומד במקום גבוה וכל המערכות לפניו ואומר להם... אולם אין ראיה מפורשת שהיה עורך את המלחמה בעצמה).

היוצא לנו — עפ"י שיטת הרמב"ם והמאירי ניתן לתרץ את הקושיא מפנחס, שיש לומר דפנחס יכול היה לשמש כמשוח מלחמה קודם שנתכהן דהיינו קודם שמולאו בו התנאים שיאפשרו לו לשמש ככהן לכל דבר כגון — משיחה וכיו"ב, משום שכאמור לעיל משוח מלחמה נתמנה ע"י מנוי בלבד היות ותפקידו היה ארצי יותר בנגוד לכל כהן רגיל (ובלבד שיהא משבט הכהנים), ורק מאוחר יותר כשנמשח בשמן המשחה — שמש ככהן רגיל. ויש לומר שתרוץ זה מונח בדבריהם של התוספות לעיל — "דקודם שנתכהן נתן לו להיות משוח מלחמה ולאחר שנתכהן ניתנה הכהונה לכל מילי ולזרעו אחריו". (ולא כפי שרצו אחרונים לתרץ ששימש כמשוח מלחמה למרות שהיה זר — בתור ראש הצבא בלבד ולא לענין הקריאה).

כ"כ מוסבר מדוע גם בבית שני היה משוח מלחמה למרות שנגנו שמן המשחה — ואין צורך להדחק כשיטת המנ"ח לעיל. (ממו"ר הרב אביגדר נבנצל שליט"א שמעתי דלא מסתבר לומר שהיה משוח מלחמה בבית שני משום שאין שום עדויות לא מחז"ל ולא מספרים חצויים שמשוח מלחמה השתתף במלחמות שבבית שני, וכן מוכח מתוס' ישנים וריטב"א ביומא).

ע"פ האמור לעיל ניתן אולי להבין מדרש בפר' נשא פי"ד פ"ב שמשמע ממנו דמשוח מלחמה יכול לבוא משבט זר וז"ל המדרש — ויראני ה' ד' חרשים לי גלעד זה אליהו שהיה מתושבי גלעד, לי מנשה וכו' ואפרים מעוז ראשי זה משוח מלחמה שבא מאפרים וכו' יהודה מחוקקי זה הגואל... מבואר שמשוח מלחמה יכול לבוא אף משבט אפרים. ובגמ' סוכה דף נב איתא, ארבעה חרשים הם אמר רב חנא בר ביזנא וכו' משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואליהו ומלכי צדק. הגמ' מביאה ג"כ ארבעה חרשים אך במקום משוח מלחמה שגרסו במדרש אמרו בגמ' משיח בן יוסף וכתב בספר בגדי כהונה בקונטרס "משוח מלחמה" דליכא פלוגתא בין המדרש להגמ' בסוכה, דמשוח מלחמה הבא משבט אפרים הנאמר במדרש זה משיח בן יוסף שאמרו בגמ'. והרי משיח בן יוסף שיבא לפני הגאולה העתידה יהיה בראש מערכות המלחמה ובכך נחשב למשוח מלחמה.